

กว่าจะมาเขียน...วันปีใหม่ไทย

อ้อมใจ วงษ์มณฑา¹

ปีใหม่เวียนมาบรรจบอีกครั้งหนึ่ง ทุกคนต่างก็สดชื่น ดูประหนึ่งว่าจะให้ความสดชื่นรื่นเริงของวันปีใหม่เป็นนิมิตดีงามที่จะตามติดตัวไปจนครบสามร้อยหกสิบห้าวัน ประเพณีของไทยเราในวันนี้ จะมีการบำเพ็ญกุศลทางศาสนา เพื่ออุทิศบุญแก่บุพการีและผู้มีพระคุณ หวังกุศลผลบุญนั้นสนองให้อยู่เย็นเป็นสุข นอกจากนี้มีการเยี่ยมเยียนหรือไม่ก็ส่งบัตรไปอวยพรซึ่งกันและกัน ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการฉลองมิ่งขวัญ อันจะนำมาซึ่งสิริสวัสดิ์พัฒนามงคลแก่ตน จึงถือนิมิตที่ดีงามนี้ ส่งความสุขแก่ท่านผู้อ่าน ด้วยการเล่าเรื่องความเป็นมาของปีใหม่ไทย

ในวันปีใหม่ของไทยเรามีการเปลี่ยนแปลงหลายครั้ง ทุกครั้งที่เปลี่ยนก็ขึ้นอยู่กับเหตุผลและความเหมาะสมบางประการ แรกเริ่มตามจารีตประเพณีของไทยแต่โบราณนั้นเราถือเอาแรม 1 ค่ำเดือนอ้าย เป็นวันขึ้นปีใหม่ ดังจะเห็นได้จากการตั้งต้นนับเดือนของเรา เริ่มจากเดือนอ้าย เดือนยี่ไปตามลำดับ และการที่เรานับแรมหนึ่งค่ำเดือนอ้ายเป็นวันต้นปีนั้น กล่าวกันว่าเป็นของไทยแท้ ไม่ได้เอาอย่างหรือเลียนแบบของชาติใด มูลเหตุที่ถือก็เนื่องมาจากดินฟ้าอากาศในประเทศของเราเป็นสำคัญ และวันนี้จะตกอยู่ในราวเดือนธันวาคมซึ่งอยู่ในฤดูหนาว จึงต้องนับว่าตรงกับคติพุทธศาสนาที่ถือเอาแหม่นตฤดูเป็นการเริ่มต้นแห่งปี เรื่องนี้พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงอธิบายไว้ในหนังสือวชิรญาณ เล่ม 2 ฉบับที่ 3 เดือน 11 ปี 2247 ดังนี้ “.....ฤดูหนาวที่เราเรียกว่า แหม่นตะ เป็น

เวลาที่พ้นจากมืดฝน สว่างขึ้นเหมือนฤดูเช้า โบราณคิดว่าเป็นต้นปีฤดูร้อนที่เรียกว่าคิมฤดู เป็นเวลาสว่างร้อนเหมือนเวลากลางวัน คนโบราณจึงได้คิดว่าเป็นกลางปี ฤดูฝนที่เรียกว่าวัสสานะ เป็นเวลามืดคลุมโดยมาก และฝนพราวเพรื่อเที่ยวไปไหนไม่ได้ คนโบราณจึงคิดว่าเป็นเหมือนกลางคืน เป็นปลายวันฉันทใด คนโบราณก็คิดว่าฤดูหม่นตเป็นต้นปี ฤดูวัสสานะเป็นปลายปีฉันทนั้น เพราะเหตุนี้จึงได้นับชื่อเดือนเป็นหนึ่งแต่เดือนอ้าย และแต่ก่อนคนโบราณนับเอาข้างแรมเป็นต้นปีต้นเดือน เขานับเดือนอ้ายตั้งแต่แรมค่ำภายหลังมีผู้ตั้งธรรมเนียมเสียใหม่ ให้เอาเวลาเริ่มสว่างไว้ เป็นต้น เวลาสว่างมากเป็นกลาง เวลามืดเป็นปลาย คล้ายกันกับต้นวันปลายวันแลมีดังกล่าวแล้ว”

ปัญหาที่มีอยู่ว่า เรานับวันแรมค่ำเดือนอ้ายเป็นต้นปีตั้งแต่สมัยใด ในหนังสืออนพมาศกล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า “ครั้งเดือน 4 ถึงการพระราชพิธีสัมพัจฉรฉินท์โลกสมมุติเรียก ตรุษ” และอีกตอนหนึ่งกล่าวว่า “บรรดานิกรพระราชาราชภูรชายหญิง ก็แต่งตัวนุ่งห่มประดับกายโอโงงพากันมาเที่ยวดูแห่ ดูงานนมัสการพระ ในวันสิ้นปีใหม่และขึ้นปีใหม่เป็นอันมาก” แปลว่าในสมัยสุโขทัย เรากำหนดวันขึ้นปีใหม่เป็นวันตรุษ คือแรม 14 ค่ำ เดือน 4 และขึ้น 1 ค่ำ เดือน 5 แล้ว แต่หนังสือเล่มนี้ ก็เชื่อกันว่าอาจจะแต่งขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์นี้เอง แต่สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงกล่าวไว้ว่า “หนังสือเรื่องนางนพมาศนับว่าเป็นหนังสือสำคัญในภาษาไทยเรื่องหนึ่ง และเป็นเรื่องโบราณคดี ซึ่งพระบาทสมเด็จพระ

¹ นักวิชาการอุดมศึกษา สถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยาณิวัฒนา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ได้ทรงอ้างถึงหนังสือนางนพมาศนี้ไว้ในพระราชนิพนธ์เรื่องพระราชพิธี 12 เดือนหลายแห่ง”

ในพระราชนิพนธ์สิบสองเดือน พระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ตอนพระราชพิธีเดือนหน้า มีความตอนหนึ่งว่า “มีประหลาดอยู่แห่งหนึ่งในหนังสือลาโลแบร์ ที่ราชทูตฝรั่งเศสเข้ามาครั้งแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช แต่งว่าด้วยเรื่องเมืองไทยได้จดวันอย่างหนึ่งว่า วันแรม 8 ค่ำ เดือนที่ 1 (คือเดือนอ้าย) ปี 223 $\frac{1}{2}$ ซึ่งตรงกับวันที่ 11 เดือน December คริสต์ศักราช 1697 ตามหนังสือนั้นเขาได้กล่าวไว้ว่า ข้อนี้ดูเหมือนอาการที่ลงวันอย่างนี้ หมายความว่าปีนั้นอยู่ในเดือนนี้จะเรียกว่า 2231 หรือ 2232 ก็ได้ เมื่อคิดดูตามข้อความที่เขาว่าเช่นนี้ จะถือว่าแต่ก่อนเขาจะเปลี่ยนปีในเดือนอ้ายตามอย่างเก่า แต่ศักราชไปขึ้นต่อเมื่อถึงกำหนดตงกรานต์ของศักราชนั้นจะได้ข้างดอกกระมัง”

จากเรื่องนี้แสดงว่า แต่เดิมทีเดียวเราถือเดือนอ้ายเป็นเดือนแรกของปี และตามพระราชธิบายของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ได้กล่าวไว้ตอนต้นนั้น แต่เดิมเราถือเอาแรมหนึ่งค่ำเดือนอ้ายเป็นวันต้นปีก่อน ต่อมาถึงได้เปลี่ยนขึ้นหนึ่งค่ำเดือนอ้าย และในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ก็ถือเอาข้างขึ้นเป็นวันขึ้นปีใหม่ ดังความในจดหมายเหตุของบาทหลวง เดอชวาสิได้บันทึกไว้ เมื่อคราวเดินทางมาในประเทศไทยในตำแหน่งผู้ช่วยทูตของ มงสิเออร์ เดอ เซอวาเลีย เมื่อ พ.ศ.2227-2229 ในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราชมีความตอนหนึ่งว่า “คราวนี้เราได้พากันไปดูประทีปโคมไฟที่ช่องหน้าต่างตามบ้านเรือนของราษฎร.... พระเจ้าแผ่นดินสยามเสด็จออกประทับช่องพระแกลให้ข้าราชการเฝ้า และพระราชทานเลี้ยงก็หลายชนิด

ให้แก่ข้าราชการตามลำดับยศ บรรดาภรรยาข้าราชการทั้งหลายพากันไปเฝ้าสมเด็จพระเจ้าฟ้าหญิง พระราชธิดาทำนองเดียวกันกับสามีของตน พระราชพิธีนี้เคยกระทำกันมาทุก ๆ ปี ในวันขึ้น 1 ค่ำเดือนอ้าย ซึ่งมักตกอยู่ในเดือนพฤศจิกายนเสมอ วันนั้นแหละจึงเป็นวันขึ้นปีใหม่ของไทย แต่จงจำไว้ด้วยคนไทยจะเกลียดศกต่อเมื่อถึงเดือน 5 ขึ้น 1 ค่ำ ซึ่งมักตกอยู่ในราวเดือนมีนาคม ดังอุทาหรณ์ในเวลานี้ คนไทยยังใช้ศักราช 2229 อยู่ ศักราชนี้ตั้งต้นมาแต่แรกสถาปนาพระศาสนา เมื่อเดือน 5 ขึ้น 1 ค่ำ ในเดือนมีนาคม จึงเป็นศักราช 2230 ต่อไป การคิดคำนวณวันเดือนปีของชาวสยามนั้นเป็นไปตามจันทรคติ และปีใดมีพระจันทร์วันเพ็ญ 13 ครั้ง ในระหว่างเส้นวิถันดรเหนือใต้ันได้รับแสงสว่างเท่ากันแล้ว (Les Deux Equinoxs De Mar) ปีนี้มี 384 วัน แต่ตามปกติแล้ว มักจะมีวันเพ็ญเพียง 12 ครั้ง และในปีนั้นก็จะมีเพียง 354 วัน”

ตอนนี้เห็นจะต้องสรุปไว้ครั้งหนึ่งก่อน ชั้นเดิมทีเดียวเรากำหนดเอาแรมหนึ่งค่ำเดือนอ้ายเป็นวันขึ้นปีใหม่ ต่อมาเปลี่ยนเป็นขึ้นหนึ่งค่ำเดือนอ้าย การที่เราถือเดือนอ้ายเป็นเดือนขึ้นปีใหม่นั้น เป็นคตินิยมของไทยเราเอง ไม่ได้เลียนแบบอย่างใคร โดยกำหนดเอาฤดูกาลของเราเป็นสำคัญ และถือมาแต่โบราณกาลแล้ว ก่อนจะมีการนับศักราชอีก ดังพระราชพิธีสิบสองเดือน ตอนหนึ่งว่า “คิดเห็นว่าความที่ตั้งเดือนอ้ายเป็นเดือน 1 คงเป็นกาลฤดูต้องตามกระแสพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงไว้นี้ แต่ที่นับเดือนเช่นนี้เห็นจะมีมาก่อนที่นับศักราช”

ต่อมาเราเปลี่ยนวันขึ้นปีใหม่เป็นวันตรุษสงกรานต์ ตอนนี้เป็นปัญหาว่า เดิมเราถือวันตรุษเป็นวันขึ้นปีใหม่ก่อน หรือวันสงกรานต์เป็นวันขึ้นปีใหม่ก่อน ชั้นเดิมต้องทำความเข้าใจก่อน ต้องทำความเข้าใจว่าตรุษกันสงกรานต์ไม่ใช่วันเดียวกัน

แม้มักจะเรียกควบกันเป็นตรุษสงกรานต์ก็ตามที่ นิราศเดือนของนายมี กล่าวไว้ว่า “ล้วนแต่ดวงาม ทรามสวาท ไล่ลีลาตึงเฟื่องด้วยเครื่องหอม สงกรานต์ที่ตรุษที่ไม่มีมอม” แสดงให้เห็นว่าตรุษกับ สงกรานต์แยกวันกันอยู่ **ตรุษ** แปลว่าตัดหรือขาด คือตัดปีหรือสิ้นปี หรือกำหนดสิ้นปี **สงกรานต์** แปลว่าเคลื่อนที่การย้ายที่ คือพระอาทิตย์ยกขึ้นสู่ ราศีใหม่ วันตรุษกำหนดเอาตามจันทรคติ คือถือเอา วันแรม 12 ค่ำ และ 15 ค่ำเดือน 4 ซึ่งถือว่าเป็นวัน สิ้นปีเก่า และวันขึ้น 1 ค่ำเดือน 5 ถือเป็นวันต้น ปีใหม่ ส่วนวันสงกรานต์กำหนดเอาตามสุริยคติ เริ่ม ตั้งแต่วันที่ 13 ถึง 15 เมษายน วันที่ 13 เมษายน เป็นวันต้น คือ**วันมหาสงกรานต์** วันที่ 12 คือวัน กลางหรือวันเนา และวันที่ 15 เมษายนเป็นวัน สุดท้าย เรียกว่าวันเถลิงศก ซึ่งเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า **พระยาวัน** คือวันขึ้นศักราชปีใหม่ คดีเกี่ยวกับ สงกรานต์นี้เรารับจากอินเดียพวกพราหมณ์เอามา เผยแพร่ แต่ตรุษเรารับจากลังกา แต่ก็เป็นพิธีของ พวกอินเดียฝ่ายใต้ กล่าวคือพวกทมิฬได้ครองลังกา ได้เอาพิธีตรุษตามลัทธิศาสนาของตนมาทำเป็น ประเพณีบ้านเมือง จึงเป็นเหตุให้มีพิธีตรุษขึ้นใน ลังกาทวีป ต่อมาเมื่อได้ชาวลังกาที่นับถือพระพุทธ ศาสนาเป็นใหญ่ขึ้นในเมืองลังกา เปลี่ยนมาเป็นทาง คดีพระพุทธศาสนา คือเมื่อถึงวันตรุษเขาก็จะจัด เครื่องสักการบูชาพระรัตนตรัย ไทยเราได้ตำราตรุษ ที่ชาวลังกาคิดแก้ไขนั้นมาทำตามพิธีตรุษจึงมีขึ้นใน เมืองไทย การที่ไทยได้แบบอย่างพิธีตรุษจากลังกา อย่างไรนั้น สมเด็จพระยาตากษัตริย์ทรง วิวินิจฉัยว่า อาจมาได้ด้วยเหตุ 3 ประการ “**ประการที่ 1** อาจได้หนังสือตำรา มา ซึ่งเป็นภาษาสิงหลและจารลง ใบลานด้วยอักษรสิงหล แล้วแปลออกเป็นภาษาไทย **ประการที่ 2** อาจมีพระสงฆ์ไทยได้ไปเห็นชาวลังกาทำ พิธีตรุษจนสามารถทำได้ แล้วเอาตำราเข้ามาเมืองไทย **ประการที่ 3** อาจมีพระเถระชาวลังกา ซึ่งเป็นผู้ชำนาญ

การพิธีตรุษเข้ามาเมืองไทยมาบอกเล่า และสอนให้ทำ พิธีตรุษ”

แต่คติไหนไทยเรารับไว้ก่อนก็ยังเป็นปัญหา อยู่ หนังสือ “**ตรุษสงกรานต์**” ของ เสถียรโกเศศ ตอนวิจารณ์เรื่องตรุษและสงกรานต์ กล่าวไว้ตอน หนึ่งว่า “**ตรุษหรือสงกรานต์เป็นเดือนขึ้นปีใหม่กันที่ ตรงไหน ในพระนิพนธ์พระราชกรียานุกรรม (หน้า 8) กล่าวไว้ว่า ในการศึกษาเกี่ยวกับเดือนห้าค่านั้นไม่ เป็นการพระราชพิธีมาแต่โบราณ เกิดขึ้นในแผ่นดิน พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นี้แสดงว่าตรุษ ไทยเห็นจะเกิดขึ้นในเร็ว ๆ นี้เอง ติร้ายจะได้คตินจาก ลังกา มีเค้าให้เห็นอยู่ในประกาศพิธีตรุษ**” นี้แสดงให้เห็นว่า พิธีสงกรานต์นั้นเรารับก่อนพิธีตรุษ แต่นั่น แหละตอนนี้อันข้างจะสับสน ในหนังสือนาง นพมาศนั้น กล่าวถึงพิธีตรุษแล้ว ส่วนพิธีสงกรานต์ ไม่กล่าวถึง และยังกว่านั้นในหนังสือพระราชพิธีสิบ สองเดือน มีความอยู่สองตอน “**กาลานุกาลพิธีตรุษ**” ทรงอธิบายว่า “**พระราชกุศลกาลานุกาลที่เรียก เรียงลงในเรื่องพิธีสิบสองเดือน แต่ก่อนว่าเกิดขึ้นใน แผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทั้งสิ้น ยกเว้นแต่สงกรานต์นั้นเป็นผิดไป บัดนี้ได้ความมาจาก กาลานุกาลท้ายพระราชพิธีตรุษ พระราชพิธีสารท เข้า พรรษา ออกพรรษาและทำฉลองไตรปีนี้เป็นของมีมา แต่เดิม**” และตอนการสังเวทเวทดาสมโภฆเครื่อง เลี้ยงโต๊ะปีใหม่ ทรงอธิบายว่า “**การสมโภฆในท้าย พระราชพิธีสัมมัจฉา เป็นธรรมเนียมมีมาแต่เดิม แต่ครั้งถึงแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่ หัว ทรงพระราชดำริ เสาหาแบบอย่างการพระราชพิธี ต่าง ๆ ซึ่งมีในกฎมณเฑียรบาลมาประกอบธรรมเนียม ใหม่ ๆ แล้วตั้งขึ้นเป็นแบบอย่างย่อ ๆ ต่อมาหลาย อย่าง**” พระราชาธิบายนี้ แสดงว่าพิธีตรุษเป็นของ เดิม ไม่ใช่เริ่มจะมีในรัชกาลที่ 4 จึงเป็นการยากที่จะ วิจัยได้ว่าเรารับคติไหนก่อนกัน

อย่างไรก็ตาม ระยะเวลาหลังนี้การกำหนดวัน

ขึ้นปีใหม่ของไทยค่อนข้างยุ่งยาก กล่าวคือเรากำหนดสองครั้งสองตอน คือครั้งแรกกำหนดเอาวัน 1 ค่ำ เดือน 5 (วันตรุษ) เป็นวันขึ้นปีใหม่ แต่ก็ในวันเปลี่ยนปีนักษัตร (คือนับเป็นปีชวด ฉลู ฯลฯ) เท่านั้น ยังไม่เปลี่ยนศักราช เพราะพระอาทิตย์ยังไม่ยกขึ้นสู่ราศีเมษ จนวันสงกรานต์จึงเปลี่ยนศก คือวันที่ 15 เมษายน เรียกว่าวันเถลิงศก วันขึ้นปีใหม่นี้ ทั้งสองนี้ ตามปกติจะห่างกัน 15 วัน แต่ก็ไม่แน่นอน ถ้าห่างกันเพียง 2-3 วันหรือติดต่อกันพอดี ก็มีการทำบุญแล้วเฉลิมฉลองติดต่อกันเป็นงานเดียว แต่ถ้าห่างกันหลายวัน วันตรุษก็เป็นแค่เพียงทำบุญทำทานพอเป็นพิธี จะมีการเฉลิมฉลองกันอย่างเอิกเกริกในวันสงกรานต์

มูลเหตุที่เราเปลี่ยนเป็นเอาเดือนห้าเป็นเดือนขึ้นปีใหม่ เป็นเพราะรับคตินี้มาจากอินเดียนั่นเอง การที่อินเดียถือเอาเดือนจัตมาศ (เดือน 5) เป็นวันขึ้นปีใหม่เป็นเพราะตรงกับฤดูกาลของเขาเรื่องนี้ท่านเสถียรโกเศศได้อธิบายไว้ว่า “ที่คติของอินเดียถือเดือนจัตมาศเป็นขึ้นปีใหม่ เพราะตกในฤดูวสันต์ต้นไม้กำลังผลิแตกช่อเขียวระบัด เพราะก่อนหน้านี้เป็นเขตของฤดูหนาวจัด (Winter) ซึ่งธรรมชาติกำลังชบเซาอย่างเข้าฤดูวสันต์ธรรมชาติก็เริ่มสดชื่นเท่ากับเกิดใหม่จึงได้มีการสมโภชเป็นมหาสงกรานต์ (Vernal Equinox) ลักษณะดินฟ้าอากาศอย่างนี้เป็นของแดนที่อยู่ใน Temperate Zone ถ้าว่าถึงแดน Torriol Zone จะไม่มีเลย เพราะฉะนั้นเราจึงไม่มีฤดูวสันต์ (Spring) ฤดูร้อน (Summer) ฤดูร้อน (Autumn) และเหมันต์ (Winter) เรามีแต่หน้าร้อน หน้าฝน และหน้าหนาว การที่เราขึ้นปีใหม่ในเดือนเมษายนเป็นเวลาหน้าร้อนของเรา จึงไม่เข้ากับอินเดีย ซึ่งเป็นฤดูวสันต์ธรรมชาติกำลังเกิดใหม่ แต่ของเรารวมชาติกำลังเหี่ยวแห้งเป็นหน้าแล้ง ไม่เหมาะที่จะเอามาตั้งเป็นเริ่มต้นของปี” แต่อย่างไรก็ตาม การที่เรารับคตินี้มาจากพราหมณ์นั้น ก็เพราะขึ้นกับความจำเป็นบาง

อย่างเหมือนกัน ดังในหนังสือตรุษสารท กล่าวว่า “ครั้นเมื่อเราอพยพย้ายถิ่นมาอยู่ในแหลมอินโดจีนแล้ว เราได้รับวัฒนธรรมจากอินเดีย ผ่านทางเขมร จึงเอาวันสงกรานต์เป็นวันรื่นเริงขึ้นปีใหม่ เพราะเหมาะกับความเป็นอยู่ของเรา ด้วยเวลาสว่างจากการทำไร่ไถนาดังได้กล่าวไว้ตอนต้นแล้ว ผิดกับเดือนอ้ายซึ่งเป็นระยะเริ่มต้นเก็บเกี่ยวข้าวอยู่ ไม่เหมาะแก่การสนุกรื่นเริงฉลองปีใหม่”

ดังได้กล่าวไว้แล้วว่าวันขึ้นปีใหม่ของเรา ได้กำหนดเป็นสองครั้ง และเลื่อนไปเลื่อนมาไม่แน่นอน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นความสับสนนี้ และเมื่อเรามีการติดต่อกับต่างประเทศมากขึ้น ก็ยิ่งทวีความลำบากในเรื่องที่ไทยเรามีวันขึ้นปีใหม่ไม่แน่นอน แต่พระองค์ก็ยังทรงหาหนทางขจัดปัญหานี้ไม่ได้ เผิอุย ร.ศ.108 (พ.ศ. 3412) วันขึ้นหนึ่งค่ำเดือนห้า (ตรุษ) มาตรงกับวันที่ 1 เมษายนพอดี จึงได้ทรงประกาศพระบรมราชโองการ ให้ถือเอาวันที่ 1 เมษายน เป็นวันขึ้นปีใหม่ตั้งแต่นั้นมา

ในระยะนั้น การขึ้นปีใหม่นี้ก็เป็นแต่เพียงขึ้นรัตนโกสินทร์ศกเท่านั้น พุทธศักราชก็ยังไม่เปลี่ยนพระที่เทศน์บอกศักราชจะเปลี่ยนพุทธศักราชเมื่อแรมหนึ่งค่ำเดือนหก เพราะเป็นวันวิสาขะที่เป็นเกณฑ์นับปีเกี่ยวกับการปรินิพพานของพระพุทธเจ้า แต่ในระยะนั้นไม่มีปัญหาเกิดขึ้น เพราะทางราชการยังใช้รัตนโกสินทร์ศกอยู่ ครั้ง พ.ศ.2453 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้เลิกใช้รัตนโกสินทร์ศก ให้ใช้พุทธศักราชแทน จึงเกิดปัญหาขึ้น พระองค์จึงทรงโปรดเกล้าฯ ให้ถือเอาวันที่ 1 เมษายนเป็นวันเปลี่ยนพุทธศักราชด้วย

ต่อมาไทยเราเปลี่ยนวันขึ้นปีใหม่อีก โดยเปลี่ยนเป็นวันที่ 1 มกราคม ทั้งนี้เพราะเหตุผลหลายประการ พอสรุปได้ดังนี้

1. การกำหนดวันที่ 1 มกราคม เป็น

วันขึ้นปีใหม่ นับว่าใกล้เคียงกับคติโบราณของเรามาก กล่าวคือโบราณเรานับเอาวันแรมค่ำเดือนอ้ายเป็นวันขึ้นปีใหม่ ซึ่งวันนี้จะใกล้เคียงกับวันที่ 1 มกราคมมาก ฉะนั้นเมื่อเราเปลี่ยนวันขึ้นปีใหม่เป็นวันที่ 1 มกราคม จึงเท่ากับเราหันเข้าคติโบราณ ซึ่งเป็นคติของเราเอง ไม่ได้เลียนแบบใคร ในหนังสือ Primitive Traditional ของ Hewitt ก็อธิบายว่า คติที่นับวันใดวันหนึ่งในระหว่าง 21 ธันวาคม ถึง 1 มกราคม เป็นวันขึ้นปีใหม่ เป็นพิธีเก่าแก่ของชนชาติที่อยู่ในทวีปเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งมีกำเนิดมาจากดินแดนตอนใต้ของประเทศจีน เหตุผลก็คือในระยะเวลานี้เป็นเวลาที่แลเห็นดวงอาทิตย์ขนาดโตที่สุด และเป็นเวลาที่อากาศเริ่มสบาย ภายหลังจากที่ได้ถูกฤดูฝนมานานแล้ว คำอธิบายจะเห็นว่าชนชาติที่ Hewitt กล่าวถึงนี่ก็คือโบราณเรานี้เอง ฉะนั้นเมื่อเราเปลี่ยนเป็นวันที่ 1 มกราคม ก็เท่ากับหันเข้าหาคติไทยโบราณ และเมื่อเราหันเข้าหาคติโบราณของเราเช่นนี้ ก็เท่ากับแสดงให้เห็นว่า วิถีโบราณของเราถูกต้องตามวิธียุค ซึ่งก็เป็นทางหนึ่งที่จะแสดงให้เห็นความรุ่งโรจน์แบบวัฒนธรรมของชาติไทยในอดีต

2. วันที่ 1 มกราคม นอกจากใกล้เคียงคติโบราณของไทยเราแล้ว ยังเข้ากับฤดูกาลของเราด้วยการที่เราถือตามคติของพราหมณ์นั้น นับว่ายังไม่เหมาะสมกับฤดูกาลของเราเป็นอย่างยิ่ง แต่ของเขาต้องถือว่าเหมาะสม เพราะเดือนเมษายนของเขาตกอยู่ในฤดูวสันต์ ของเราเดือนเมษายนเป็นเดือนที่แห้งแล้งที่สุดไม่เหมือนเดือนมกราคมที่เป็นเดือนที่ดินฟ้าอากาศในประเทศไทยดีที่สุด เป็นเสมือนหนึ่งรุ่งอรุณแห่งชีวิตทีเดียว และที่เราหันเข้าคติโบราณนี้ ยังไม่ขัดกับทางพุทธศาสนาด้วย ทั้งยังเป็นการเลิกวิธีเอาลัทธิพราหมณ์มาล่อม

พุทธศาสนาด้วย

3. เข้าระดับสากล เพราะอารยประเทศต่างก็ใช้วันที่ 1 มกราคมเป็นวันขึ้นปีใหม่ทั้งสิ้น จึงนับว่าสะดวกในการใช้ปฏิทินเดียวกัน อย่างไรก็ตาม การที่เราเปลี่ยนวันขึ้นปีใหม่เป็นวันที่ 1 มกราคมนี้ มิได้เกี่ยวข้องกับลัทธิศาสนาแต่ประการใด ไม่ใช่เป็นการหันเข้าหาคติทางคริสต์ศาสนา เพราะความจริงการใช้วันที่ 1 มกราคม เป็นวันขึ้นปีใหม่ ได้เริ่มใช้กันมาก่อนพระเยซูประสูติถึง 46 ปี โดยยูเลียส ซีซาร์เป็นผู้บัญญัติ ประเทศอังกฤษเองชั้นเดิมคือวันที่ 25 ธันวาคม เป็นวันขึ้นปีใหม่ ต่อมาพระเจ้าวิลเลียมส์เดอะคอนเกอเรอร์ทรงบัญญัติให้ใช้วันที่ 1 มกราคม เมื่อ ค.ศ.1753

ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ คณะรัฐบาลจึงประกาศ ณ วันที่ 24 ธันวาคม 2483 ให้ใช้วันที่ 1 มกราคม เป็นวันขึ้นปีใหม่ ตั้งแต่ มกราคม พ.ศ. 2484 เป็นต้นไป

ก่อนจะจบขอเพิ่มเติมว่า การกำหนดวันขึ้นปีใหม่ใช้หลักเกณฑ์ทางดาราศาสตร์ โดยถือหลักเกณฑ์เป็นสองประการ คือระยะที่โลกหมุนรอบดวงอาทิตย์ และในการหมุนเวียนรอบดวงอาทิตย์นี้ ก็มีวันที่สะดวกเป็นหลักในการกำหนดวันปีใหม่ ประการแรกคือวันที่ดวงอาทิตย์ห่างจากอิเควเตอร์มากที่สุด เรียกว่า Solstice (อายน) คือ همینตฤดู ซึ่งตกในราววันที่ 22 ธันวาคม อีกประการหนึ่ง กำหนดเอาวันที่ดวงอาทิตย์อยู่ใกล้อิเควเตอร์ที่สุด ซึ่งเรียกว่า Equinox (วิษุวัต) อยู่ในวสันตฤดู ราววันที่ 20 มีนาคม

เมื่ออ่านถึงตรงนี้แล้ว จะเห็นได้ว่าวันขึ้นปีใหม่เป็นเรื่องสมมุติขึ้น ถ้าจะคิดว่าอันชีวิตของคนเรานี้มีแต่เรื่องสมมุติขึ้น ก็เห็นดีเหมือนกันกระมัง.

เอกสารประกอบการค้นคว้า

จุลจอมเกล้าฯ, พระบาทสมเด็จพระ. 2507. พระราชกรณียานุสารพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและเรื่อง นางนพมาศ/พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. พระนคร : คลังวิทยา.

_____. พระราชพิธีสิบสองเดือน. 2514. กรุงเทพมหานคร : แพร่พิทยา.

ส.พลายน้อย. 2547. ตระกูลสงกรานต์ ประมวลความเป็นมาของปีใหม่ไทยสมัยต่าง ๆ. กรุงเทพมหานคร : มติชน.

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี. มปป. หลักราชการพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระนิพนธ์และพิมพ์พระราชทานแจกข้าราชการในการพระราชพิธี ตระกูลสงกรานต์ พุทธศักราช 2457. ปัตตานี : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.

